Dociekania Edukacyjne/Educational Inquiry

Numer 1/2026

https://dociekaniaedukacyjne.upsl.edu.pl/

ISSN 3072-5453

Oskar Szwabowski

Uniwersytet Pomorski w Słupsku

o.szwabowski@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7464-0081

DOI: https://doi.org/10.34858/de.1.2026.023

Czas na odmienne pisanie. Recenzja książki Ilarii Boncori *Researching and writing differently*

Martyna Pryszmont stwierdza, że metodologia badań pedagogicznych jest w punkcie wyjścia (2020). To wyjście jest powolne i związane z ryzykiem. Nie mamy do czynienia z autostradą wiodąca ku innej nauce, ale z wąską, krętą ścieżką zawieszoną nad urwiskiem, na której to grasują niebezpieczne bandy pozytywistów. Z tego też powodu wędrowcy poszukują innych tułaczy metodologicznych oraz wypatrują wsparcia w publikacjach. Jedną z takich książek jest praca Ilarii Boncori poświęcona odmiennemu pisaniu i badaniu. Jest to pozycja wprowadzająca w prosty, a także przystępny sposób w rozwiniętą już koncepcję odmiennego pisania.

Writing differently, czyli pisanie odmieńcze, inne, jest propagowane przez między innymi Pullen (Pullen i Rhodes, 2008; Pullen i in., 2020) czy Monikę Kosterę (2022). Wywodzi się z eksperymentalnych form pisania i badania oraz femicznego pisania. Jest to rodzaj tworzenia zadziornego, buntowniczego, aktywistycznego, które rzuca wyzwanie i przemienia świat w lepsze miejsce.

Odmienne pisanie wychodzi z krytyki akademii – dydaktyki, badań oraz produkcji – jako męskiej instytucji. Neoliberalne reformy jedynie intensyfikują dominujące wartości i

praktyki. W przypadku pisania przejawia się to w odseparowaniu od tego, co cielesne. Höpfl stwierdza, że wymóg czystości tekstu jest odcinaniem się od kobiecości, od ciała „które produkuje menstruacyjną krew, mleko, materialny zapach" (2000, s. 101). Mężczyzna korzysta tylko z warg, „wykorzystuje tylko malutką część ciała" (Cixous, 1993, s. 153). Sterylność, uporządkowanie, linearność, zimny intelekt pozbawiony emocji – martwa dyscyplina znormalizowanego pisania. Tuszu suchego i wystylizowanego, zblokowanego i blokującego. Ten sposób narracji wyklucza wszystko, co inne jako niegodne, nieprofesjonalne, nienaukowe czy brudne. Dlatego też brudne teksty przełamują hegemonię męskości, jak również powiązaną z nią wizję naukowości.

Odmienne pisanie rzuca też wyzwanie akademii – neoliberalnej i zdominowanej przez to, co męskie. Jest to toksyczna przestrzeń dyskryminująca ze względu na płeć, rasę, orientację seksualną oraz wiek. Cechująca się intensywną konkurencyjnością, nastawieniem na wyniki, podkreślaniem indywidualnego sukcesu. Działania podmiotów zostają ujęte w zimnych liczbach, zredukowane do tego, co da się wyliczyć. Tym samym spora część aktywności akademickiej zostaje zepchnięta w przestrzeń niewidzialności, a nawet traktowana jako przeszkoda w byciu superwydajnym, aktywnym pracownikiem.

W przypadku Polski na neoliberalną akademię nakłada się feudalna akademia, która podtrzymuje własne nierówności, wykluczenia, a także promuje mroczne solidarności (Moroz i Szwabowski, 2017). Feudalizm nie stanowi alternatywy dla męskości, chociaż może być schronieniem przed nakazem efektywności, przed kapitalistycznym wyzyskiem. Nie jest to jednak krok w stronę demokratyzacji czy równości, ale podporządkowanie się strukturom hierarchicznym opartym na pozycji czy, mówiąc precyzyjniej, kolesiostwie, kumoterstwie, klikach. To wiąże się z zastyganiem form myślenia spowodowanym konserwowaniem stanu ustalonego przez dominujące postacie w ramach mrocznych sieci.

Czym jest odmienne pisanie, które rzuca wyzwanie w obszarze zarówno uprawiania nauki, jak i form organizacji? Boncori podstaw dla *writing differently* poszukuje w feminizmie – zarówno jako sposobie uprawiania refleksji krytycznej, jak i kontrwartości. Jest to perspektywa ujawniająca wykluczenie, działania władzy, różnego rodzaju nierówności przecinające płeć, rasę, klasę. Niesprawiedliwość nie jest ujmowana w sposób redukcyjny, ale intersekcjonalny: ukazując sploty rasizmu, seksizmu, ageizmu, klasizmu. Splot ten uchwytywany jest na poziomie codziennego doświadczenia. W ramach konkretnych praktyk, ucieleśnień, władza zostaje ujawniona, podchwycona i – wraz z pracą krytyki, pracą pisania – jest rozplątywana, a to, co jednostkowe, łączy się z tym, co kolektywne; to, co prywatne,

łączy się z tym, co społeczne, kulturowe. Parafrazując Ellis, przechodząc od jednostki do organizacji, wraca się od organizacji do jednostki.

Writing differently jest powiązane z pisaniem autoetnograficznym w wersji ewokatywnej. Oznacza to podkreślanie roli emocji, zarówno jako źródła, jak i tuszu czy efektu. Tekst jest rozedrgany i ma w drżenie wprawiać czytelnika. Drżenie dostrzega się w śladach tuszu, który nie jest dyscyplinowany przez męskość, ale rozlewa się i wylewa, podważając znormalizowane formy, jak i społeczne normy. Pisanie to jest brudne, spocone, tam ciało zderza się brutalnie, nagle, z różnymi rzeczami i innymi ciałami (Szwabowski i Zańko, 2025).

Odmienne pisanie jest więc pisaniem prowokującym, eksperymentalnym, ucieleśnionym. Jednocześnie, będąc osobistym, jest też pisaniem politycznym, zaangażowanym. Jest rodzajem aktywizmu – samo w sobie stanowi akt protestu i narzędzie zmiany. Pretekstem do utopijnego przeformułowania tego, co społeczne, do kontrupodmiotowienia i kontruwspólnienia. Jest to pisanie otwierające, robiące wyłomy – eksplodujące, terrorystyczne.

Odmienne pisanie otwiera na odmienną akademię. Ten inny świat prześwitujący przez użyty tusz wyraża feministyczne pragnienie rozkwitu wszystkich istot. W miejsce skrajnego indywidualizmu, brutalnej konkurencji, nastawienia na efekty, zimnej przeliczalności i efektywności, propaguje wspólnotę, współpracę, troskę, proces – radość współtworzenia oraz dzielenia się. Akademia nie ma być miejscem brutalnego wyścigu, ale celebrowania alternatywnych, demokratycznych, a także równościowych form życia. Pisanie odmienne jako praktyka kolektywna celebruje utopijną wizję uniwersytetu – i życia społecznego w ogóle.

Jako proces jest ono produkowaniem innego świata. Pisanie, będące badaniem, jest jednocześnie konstruowaniem alternatywnej wspólnoty. Przestrzenią wzajemnego uczenia się i oduczania. Wytwarza się więc kolektyw zogniskowany wokół odmieńczej metody prowadzania badań oraz pisania. Tak dzieje się też w przypadku autoetnografii (Bochner i Ellis, 2016), która staje się sposobem życia (Bochner, 2017; 2020). To tworzenie innego, wspólnego świata jest koniecznym efektem tego rodzaju tworzenia.

Pomimo wieloletniej obecności odmiennych form pisania, autoetnograficznej rewolucji, poetyckich prowokacji oraz rozwoju badań przez sztukę, alternatywne formy badania i pisania wciąż nie są powszechnie akceptowane. Wybranie tej formy aktywności wiąże się z ryzykiem bycia uznanym za nieprofesjonalistę, wykluczenia z grona poważnych badaczy, a same teksty uznane mogą zostać za nienaukowe. Czasami dochodzi do jawnego hejtu, jak w przypadku Mandalaki i Pérezts. Po napisaniu tekstu eksperymentalnego (2022)

doznały akademickiej przemocy (2023). Sam też doświadczyłem niezbyt przyjemnych komentarzy dotyczących moich eksperymentalnych prac (Szwabowski, 2022).

Niechęć, wykluczenie odmiennego pisania w nauce globalnej, ulega intensyfikacji, gdy przechodzimy na poziom lokalny. W Polsce, w tym w polskiej pedagogice, wciąż trudno uprawiać dociekania poetyckie, publikować eksperymentalne teksty. O ile istnieją na świecie czasopisma otwarte na tego typu praktyki badawcze czy poświęcone na przykład autoetnografii, to trudno wskazać takie w Polsce. Dodatkowo na liście czasopism są one niedowartościowane, jak chociażby *Journal of Autoethnography*, który wyceniony jest na 20 punktów. Stawia to przed lokalnymi odmieńczymi badaczami spore wyzwania.

Pomijając kwestie przetrwania, czyli wymagane przez neoliberalną akademię odpowiednie wypełnienie slotów, zmuszeni jesteśmy wykonać znacznie więcej pracy na poziomie lokalnym. Przede wszystkim edukować. Przyczyniać się do przepływu między nauką globalna a lokalną. Książka Boncori napisana po angielsku przynależy do tego, co pozalokalne, ale warto o niej mówić w naszym kontekście. Stanowi ona dobre wprowadzenie do tego, czym jest odmienne badanie i pisanie, jasno wyjaśnia podstawy teoretyczne, a także ukazuje, jak należy czytać (a tym samym recenzować) odmieńcze teksty. Dodatkowo sama w sobie jest narzędziem krytycznym, narzędziem zmiany.

Jestem głęboko przekonany, że odmienne pisanie, autoetnografia, brudne pisanie, są praktykami mogącymi odmienić oblicze akademii i świata. Nie tylko wytwarzają kontrwspólnoty dające schronienie, a także umożliwiające opór wobec neoliberalizmu oraz dominującej, brutalnej męskości. Są to też działania terrorystyczne, partyzanckie, rozbijające *status quo*. Uważam, że warto propagować tego rodzaju praktyki, ponieważ pozwalają rozkwitać wszelkim bytom. Dlatego też książka Boncori jest ważną pozycją – przyczynia się do rozpowszechniania brudu, skażenia. Zaraża. Wybrudźmy się.

Bibliografia

Bochner, A. P., Ellis, C. (2016). The ICQI and the Rise of Autoethnography: Solidarity Through Community. *International Review of Qualitative Research*, *9*(2), 208–217.

Bochner, A. P. (2017). Heart of the Matter: A Mini-Manifesto for Autoethnography. *International Review of Qualitative Research*, *10*(1), 67–80. https://doi.org/10.1525/irqr.2017.10.1.67

Bochner, A. P. (2020). Autoethnography as a Way of Life: Listening to Tinnitus Teach. *Journal of Autoethnography*, *1*(1), 81–92.

Boncori, I. (2023). *Researching and Writing Differently*. Policy Press.

Cixous, H. (1993) Śmiech Meduzy (A. Nasiłowska, tłum.). *Teksty Drugie*, *4/5/6*, 147–166.

Höpfl, H. (2000). The Suffering Mother and the Miserable Son: Organizing Women and Organizing Women's Writing. *Gender, Work & Organization*, *7*(2), 98–105.

Kostera, M. (ed.). (2022). *How to Write Differently: A Quest for Meaningful Academic Writing*. Edward Elgar Publishing.

Mandalaki, E., Pérezts, M. (2022). It takes two to tango: Theorizing inter-corporeality through nakedness and eros in researching and writing organizations. *Organization*, *29*(4), 596–618. https://doi.org/10.1177/1350508420956321

Mandalaki, E., Pérezts, M. (2023). Abjection overruled! Time to dismantle sexist cyberbullying in academia. *Organization*, *30*(1), 168–180. https://doi.org/10.1177/13505084211041711

Moroz, J., Szwabowski, O. (2017). Solidarity, dark solidarity, the commons and the university. *Power and Education*, *9*(2), 145–158. https://doi.org/10.1177/1757743817715662

Pryszmont, M. (2020). *Metodologia jako sztuka wyjścia. Podejścia badawcze i praktyki edukacyjne w andragogicznych studiach nad macierzyństwem*. Oficyna Wydawnicza ATUT.

Pullen, A., Rhodes, C. (2008). Dirty Writing, *Culture and Organization*, *14*(3), 241–259.

Pullen A., Helin J., Harding N. (eds). (2020). *Writing Differently. Dialogues in critical management studies* (Vol. 4). Emerald Publishing.

Szwabowski, O. (2022). „Shame on You!": An Autoethnography Poem About Being an Autoethnographer Who Writes Autoethnographic Poems. *Qualitative Inquiry*, *28*(3–4), 378–380. https://doi.org/10.1177/10778004211039161

Szwabowski, O., Zańko, P. (2025). Punk as a method of qualitative inquiry. Pogo-bricoleur and dirty research practice. *Research in Education*, *0*(0).